

SCHIMONAHUL
NECTARIE PROTOSALTUL

CÂNTĂRI
LA SFÂNTA LITURGHIE
- ANTOLOGIE PSALTICĂ -

Îngrijire ediție și diortosire:
Arhim. Clement Haralam
Cezar Florin Cocuz

Lucrare tipărită cu binecuvântarea
Înaltpreasfințitului Părinte
TEOFAN
Mitropolitul Moldovei și Bucovinei

EDITURA DOXOLOGIA
Iași, 2021

CUVÂNT ÎNAINTE

Lucrarea *Cântări la Sfânta Liturghie* de Schimonahul Nectarie Protopsaltul are ca model, suport și sursă lucrarea intitulată ***Cântări ale Sfintei Liturghii de Nectarie Protopsaltul Sfântului Munte Athos, ediție realizată, îngrijită și studiu introductiv de Vasile Vasile***, profesor universitar, doctor în științe muzicale, bizantinolog și cercetător al manuscriselor muzicale aflate în multe biblioteci, mai ales din țară și Muntele Athos.

Lucrarea domnului profesor Vasile Vasile, citată mai sus, în care a selectat toate cântările referitoare la Sfânta Liturghie, traduse sau compuse de renumitul protopsalt schimonahul Nectarie, aflate în diferite *fonduri muzicale-manuscrise*, este un document de mare valoare atât pentru cercetătorii în domeniu, cât și pentru cântăreții de strană.

Îndemnul ieromonahului Paisie Lambrou, viețuitor în obștea Schitului Prodromu, scris (în perioada 1909-1911) pe un *Engolpion sau buchet de cântări alese la Sf(â)n(ta) Liturghie (...), unele compuse și altele traduse din grecește de fericitul Părinte Nectarie S(c)himonahul*, așezat de profesorul Vasile Vasile la începutul *Studiului introductiv*, mi-a atras atenția în mod deosebit și de aceea îl redau în întregime: *să fie fericit (cel) cari să va sili a se tipări cântări(le) aceste(a) ale fericitu(lui) păr(inte) Nictarie S(c)himonahul, pe care grecii îl numea(u) al doilea Cucuzel. Că eu mult l-am supărat să-mi traducă și să-m(i) compu(i)e de la dânsul alte cântări. De să vor tipări în țara noastră aceste cântări, va auri gu-*

riile cântăreților celor ce iubesc pe Dumnezeu, că firea omenească e atrasă spre cântări; mă duc la biserică, ca să ascult Sf(â)n(ta) Liturghie și auzi miloasă melodie (sic!) a cântărilor ce să cântă de girantul (sic!) cântăreților; ah, îmi arde inima! (Studiu introductiv, p. XI).

Prin această lucrare, împlinind dorința și rugămintea caligrafului prodromit, ieromonahul Paisie Lambru, cercetătorul Vasile Vasile, face și un mare serviciu Bisericii, deoarece ***Cântările Sfintei Liturghii deschid această monumentală întreprindere și necesară restituire a unui important fond de cântări, în cea mai mare parte necunoscute, unele chiar și în mediile athonite*** (Studiu introductiv, p. XII), pe care ni le-a lăsat schimonahul Nectarie Protopsaltul, cel mai cunoscut și mai bun interpret de psaltichie dintre psaltzii români atoniți, traducător și compozitor al tuturor cântărilor bisericesti necesare cultului divin, mai ales, mănăstiresc-athonit.

Cunoscând doar o parte dintre aceste cântări, din vremea când am fost viețuitor în Schitul românesc din Muntele Athos, atât îndemnul ieromonahului prodromit Paisie Lambru, dar mai ales lucrarea alcătuită minuțios de profesorul Vasile, mi-au dat acest imbold de a pune în circulație și în valoare cântările din acest volum¹, prin lucrarea de față, care, **cu acordul autorului**, înseamnă reeditare, dar și completare cu unele cântări necesare. Lucrarea se va adresa cântăreților de strană. Din aceste motive, la tehoredactarea lucrării de față, am avut în vedere două reguli generale:

¹ Exceptând cântările redactate în limba greacă și în limba bulgară, deoarece repetă cântări deja existente în limba română.

- a Institutului Biblic și de Misiune al BOR, ce prevede ca textul liturgic să fie aprobat de Sfântul Sinod al BOR;
- și a Uniunii Compozitorilor și Muzicologilor Români (UCMR), referitoare la felul de scriere a textului liturgic sub neume.

De aceea, în lucrarea de față, *Cântări la Sfânta Liturghie* de Schimonahul Nectarie Protopsaltul, vom putea observa în primul rând, textul liturgic actualizat, aprobat de Sfântul Sinod al BOR și publicat de Departamentul Carte de Cult din cadrul Editurii Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, ultimele ediții la data redactării acestei lucrări.

Astfel, de la începutul volumului, ne atrag atenția primele patru cântări: cei doi Psalmi de la Sfânta Liturghie, Psalmul 102, glasul 8 din Ga și Psalmul 145, în două forme pe *Protovaris* și a treia formă pe glasul 2. Aceste cântări sunt deosebite ca formă de cele similare aflate în cărțile noastre de slujbă sau în cărțile grecești.

Apoi, am adăugat două scurte piese: *Doamne mântuiește pe cei binecredincioși...*, *Și ne auzi pe noi*, ca fiind necesare; deși acestea nu se află în niciun manuscris cercetat de Vasile Vasile, ele se află în mai multe tipărituri de specialitate, cu mențiunea: de Nectarie Protopsaltul.

Sfinte Dumnezeule... și *Crucii Tale...* sunt cântări preferate de monahii români prodromiți pe glasul 2, iar *Câți în Hristos...*, pe glasul 1 sau 5.

Pentru obștile mănăstirești, în care se slujește Sfânta Liturghie zilnic, am adăugat Heruvicile săptămânale pe toate

glasurile ale lui Constantin Protopsaltul, precum și cele ale lui Grigorie Protopsaltul, numai pe glasurile 2, 3 și 6, pentru alternanță și, mai ales, pentru frumusețea lor, dar și pentru că acestea fac parte din cuprinsul Antologiei lui Nectarie Protopsaltul.

Heruvicile, pe opt glasuri ale lui Theodor Fokaeos, au fost cântări de autor preferat de monahii prodromiți pe parcursul celor două veacuri de existență a Schitului, fapt dovedit și prin editarea lor în lucrarea ieromonahului Dometie Ionescu intitulată: *Antologie care cuprinde cântări pentru Vecernie, Utrenie, Liturghie, Postul Mare etc.*, București, 1898, cunoscută și cu denumirea de *Antologia* lui Nectarie Protopsaltul.

Volumul de față mai cuprinde și alt rând de Heruvică (complete, pe opt glasuri), avându-l ca autor pe Constantin Protopsaltul; acestea sunt scrise pe larg, ca pentru sărbători.

Deoarece în fondurile de manuscrise cercetate de profesorul Vasile Vasile, din țară și din Muntele Athos, nu s-au aflat răspunsuri la Sfânta Liturghie, în lucrarea de față am adăugat *Răspunsuri mari*² pe toate glasurile, ale unor autori care s-ar fi putut cânta în biserică în vremea lui Nectarie, adică: ieromonahul Ghelasie Basarabeanul (glasurile 1, 2, 4, 7 și 8), Anton Pann (glasurile 3 și 5) și Mantu Ionescu (glasul 6), pentru a avea în volum un rând complet de răspunsuri, după cum avem Heruvicile, pe toate glasurile.

La capitolul Axioane, *Cuvine-se cu adevărat*, situația se prezintă puțin diferită, pentru că, între cântările compuse de

² Preuate din volumul *Răspunsuri mari la Sfânta Liturghie - antologie*, EIBMOBOR - București, 2015.

Nectarie în acest gen, nu se află niciun Axion pe glasurile 3 și 7, deși la unele glasuri se află câte două și trei piese. De aceea am optat pentru a adăuga două axioane: unul pe glasul 3, al lui Theodor Fokaeos, în traducerea Părintelui Petronie Tănase, stareț al Schitului Prodromu (1985-2011) și altul al lui Macarie Ieromonahul, armonic, *agem sirian*; iar pentru gasul 7, două piese, ale lui Hristodul Gheorghiu și a lui Macarie ieromonahul, ultimele trei preluate și prelucrate din Antologia lui Nectarie. Axionul Învierii Domnului, de Anastasie Rapsaniotul, este traducerea Părintelui Nectarie Protopsaltul.

Având în vedere că multă vreme compozitorul preferat al monahilor prodromiți a fost Theodor Fokaeos, capitolul *Chinonice* este dominat de acest autor prin traducerile și prelucrările Cuviosului Nectarie Protopsaltul. Astfel avem în volumul de față Chinonice duminicale – *Lăudați pe Domnul...*, pe toate glasurile, Chinonice la Praznice Împărătești: Nașterea Domnului, Botezul Domnului, Duminica Paștilor și Adormirea Maicii Domnului; Chinonic la Sfinții Cuvioși – *Întru pomenire veșnică...*, pe glasurile 3 și 4, precum și Chinonic la Liturghia Darurilor înainte sfințite – *Gustați și vedeți...*, pe glasurile 4 și 6.

Lucrarea de față mai cuprinde cântările principale la Liturghia Sfântului Vasile cel Mare și la Liturghia Darurilor înainte-sfințite, în special Heruvice de Theodor Fokaeos. Urmează un adaos intitulat *Alte cântări* în care se cuprind șase piese, care s-ar putea folosi la momentul chinonicului, când soborul de slujitori este mai mare și necesită mult timp pentru împărțirea cu Sfintele Taine.

Sper ca această lucrarea să fie utilă pentru cântăreții psalți, care au aflat de cântările schimonahului Nectarie Protopsaltul Sfântului Munte³, dar încă nu au cunoscut traduceri-le și compozițiile acestui mare interpret, care a fost și un om foarte duhovnicesc. De aceea, prin contribuția lui muzicală și tipiconală la organizarea slujbelor din biserica noului schit Prodromul, din Muntele Athos, pendinte de Marea Lavră, a fost trecut în rândul (pomelnicul) ctitorilor. De asemenea, atât prin cântarea sau interpretarea sa minunată și prin felul viețuirii sale, fiind un monah pașnic, rugător, ascultător, a ridicat prestigiul monahismului românesc din Sfântul Munte deodată cu lucrarea de zidire și organizare a Schitului Prodromu, de la începuturile sale, în prima jumătate a secolului al XIX-lea.

Consider că lucrarea *Cântări la Sfânta Liturghie* de Schimonahul Nectarie Protopsaltul va fi o punte de legătură între Nectarie Protopsaltul, prin contribuția sa la patrimoniul muzical bisericesc românesc și athonit, ieromonahul Paisie Lambru – caligraful, prin contribuția de caligraf și dorința lui de a se răspândi aceste cântări minunate și, peste decenii, între profesorul Vasile Vasile, care le-a selectat, adunându-le din manuscrise răspândite în biblioteci din Muntele Athos și din țară, cu generațiile viitoare, îndemnați de râvna psalților propovăduitori ai credinței și ai învățaturii ortodoxe, prin mijlocirea cântării frumoase și corect interpretată.

³ Prof. Vasile Vasile face cunoscut faptul că Părintele Antipa (Iviritul) a redactat și editat un volum ce conține cântări în limba greacă ale lui Nectarie Protopsaltul.

Așa cum menționa Părintele Petronie Tănase, stareț al Schitului Prodromu (1985-2011), în prefața⁴ cărții domnului Vasile Vasile și noi *sperăm ca această de mult necesară și așteptată restituire să reprezinte un imbold pentru revigorarea muzicii bizantine de cea mai autentică obârșie și canalizarea ei spre adevăratele izvoare.*

Noi, ostenitorii la redactarea și îngrijirea acestui volum, mulțumim, cu smerenie, Înaltpreasfințitului Părinte Teofan, Mitropolitul Moldovei și Bucovinei, pentru binecuvântarea de a tipări acest volum și că promovează și revigorează muzica bisericească de tradiție bizantină. De asemenea, mulțumim și ostenitorilor Editurii Doxologia pentru contribuția fiecăruia în parte și a tuturor împreună, depusă cu grijă la tipărirea acestei lucrări.

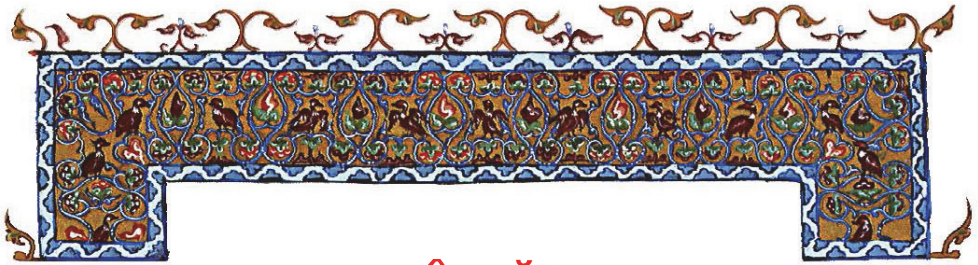
Arhim. Clement Haralam

Eclesiarh mare al Catedralei patriarhale

⁴ Cântări ale Sfintei Liturghii, Nectarie Protopsaltul Sfântului Munte Athos, ediție realizată, îngrijită și studiu introductiv de Vasile Vasile, 2004, p IX.

SCHIMONAHUL NECTARIE PROTOSALTUL
(1802 - 1899)

CÂNTĂRI LA SFÂNTA LITURGHIE A SFÂNTULUI IOAN GURĂ DE AUR

Imnul arhieresc*

Glas II Di

Pe Stă pâ - - - nul___ și Ar hi e re ul
nos - tru,___Doam ne, îl pă zeș te! În tru mulți ani, Stă
pâ - ne, în tru mulți ani, Stă pâ - ne, în tru
- mulți_____ ani,___ Stă
pâ - - - - ne!_____

* Cântările care nu au menționat autorul, așa apar în manuscrisele caligrafilor români.

Altul
- pe larg -

Glas VII Zo

P e Stă - - - - - pâ - - -

- - - - - nul

- - - - - și Ar - - -

- - - - - hi Ar - hi

e re - - - - -

- - - - - ul

- - - - - nos - - - - - tru,

- - - - - Doa - - - - - Doam

- - - - - ne, îl - - - - - pă - - -

- - - - - zeș - - - - - te!